

Vastaus kirjalliseen kysymykseen alaikäisten vankien sijoittamisesta

Eduskunnan puhemiehelle

Eduskunnan työjärjestyksen 27 §:ssä mainitussa tarkoituksessa Te, Arvoisa puhemies, olette toimitannut asianomaisen ministerin vastattavaksi kansanedustaja Veronika Honkasalon /vas näin kuuluvan kirjallisen kysymyksen KK 1032/2020 vp:

Miten hallitus aikoo varmistaa, että vankeusrangaistusten täytäntöönpano on täysimääräisesti sopusoinnussa lapsen oikeuksien sopimuksen kanssa ja että lapsen turvallisuutta, hyvinvointia, tuen saamista ja pääsyä rikoksettomaan elämään ei vaaranneta sijoittamalla alaikäisiä ja aikuisia vankeja samoihin tiloihin,

miten varmistetaan, että alaikäisten vankien sijoittamisessa turvataan myös tarpeellisten yhteyksien säilyminen lapsen läheisiin sekä muut lapsen hyvinvointiin vaikuttavat tekijät, jos lapsivangit eri puolilta maata sijoitetaan jatkossa yhdelle, Vantaalle sijoittuvalle osastolle,

aiotaanko myös lainsäädäntöä tarkistaa lapsivankien aikuisista vangeista erillään pitämistä koskevien velvoitteiden tiukentamiseksi, ja aikooko Suomi arvioida uudelleen kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan yleissopimuksen 10 artiklaan tekemäänsä vaurausraamaa ja

aikooko hallitus arvioida laajemmin ehdottoman vankeuden sopivuutta alaikäisten rikoksentekijöiden kohdalla ja esimerkiksi nuorisorangaistuksen käytön edistämistä?

Vastauksena kysymykseen esitän seuraavaa:

Vakiintuneen rikosoikeudellisia seuraamuksia koskevan kansainvälisen ja kansallisen periaatteen mukaan vankeuden tulee aina olla viimesijainen keino, erityisesti alaikäisille. Rikoslain 6 luvun 9 §:n 2 momentin mukaan alle 18-vuotiaana tehdystä rikoksesta ei saa tuomita ehdottomaan vankeusrangaistukseen, elleivät painavat syyt sitä vaadi.

Keinoja alaikäisten rikoksentekijöiden rikosoikeudellisen seuraamuksen välttämiseksi ovat tapauskohtaisesti esitutkinnan rajoittaminen, syyttämättä jättäminen, tuomitsematta jättäminen tai sovittelu.

Ensisijaisia rikosoikeudellisia seuraamuksia alaikäisille ovat yhdyskuntapalvelu siihen mahdollisesti liitettävine valvontoineen, nuorisorangaistus tai ehdollinen vankeusrangaistus siihen kuuluvine valvontoineen. Niissä harvoissa tapauksissa, joissa alaikäiselle edellä selostetusta riippumatta määrätään ehdoton vankeusrangaistus, otetaan rikoslain 6 luvun 9 §:n 2 momentin mukaan painavan syyn merkitystä harkittaessa huomioon rikoksentekijän sijoitus lastensuojelulain

(417/2007) 57 §:n mukaiseen lastensuojelulaitokseen, toisin sanoen vankilan ulkopuoliseen laitokseen.

Vankeuslain 5 luvun 2 §:n mukaan ”Alle 18-vuotias vanki on pidettävä erillään aikuisista vangeista, jollei hänen etunsa muuta vaadi.” Suomen lainsäädäntö on sopusoinnussa lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen (1989, SopS 51/1991) kanssa, jonka 37 (3) artiklan sanamuoto kuuluu seuraavasti ”vapaudenriiston kohteeksi joutunutta lasta on pidettävä erillään aikuisista, paitsi silloin kun katsotaan olevan lapsen edun mukaista menetellä toisin.” Vankeuslain esitöissä viitataan nimenomaisesti lapsen oikeuksia koskevaan yleissopimukseen. Vankeuslain säätämisen yhteydessä eduskunnan perustuslakivaliokunta arvioi lausunnossaan PeVL 20/2005 alaikäisiä koskevaa ehdotettua sääntelyä ja totesi, ettei sillä ole huomautettavaa lakiehdotusten niistä säännöksistä, jotka koskevat alaikäisten pitämistä erillään aikuisista.

Vankeuslain edellyttämän alaikäisten vankien erillään pitämisen esteenä on käytännössä kohde-ryhmän pienenä ja siitä usein seuraava eristäminen. Viime vuosina alaikäisiä on ollut vankilassa alle kymmenen päivittäin, ja suurin osa näistä alaikäisistä on tutkintavankeja, joita ei ole tuomittu vankeusrangaistukseen ja joiden tutkintavankeus voi olla vain muutamien viikkojen pituinen. Alaikäisten vankien pieni määrä on vaikeuttanut heidän sijoittamistaan erilleen aikuisista vangeista, sillä usein vain yhden alaikäisen vangin erillään pitäminen aikuisista merkitsee käytännössä alaikäisen täydellistä eristämistä. Eristämisellä tiedetään olevan niin aikuisille kuin alaikäisille vangeille merkittäviä, ennen kaikkea mielenterveyteen liittyviä haittoja. Eristämistä tulee siksi niin kansainvälisten sopimusten ja suositusten kuin vankeuslainkin mukaan käyttää mahdollisimman vähän ja mahdollisimman lyhyitä aikoja.

Alaikäisten vankien keskittämisen mahdollisuutta muutama valikoituun vankilaan, joissa heidän etunsa voidaan parhaiten toteuttaa, selvitetään Rikosseuraamuslaitoksessa keväällä 2021. Selvityksessä otetaan huomioon alaikäisen etu ja tarpeet, muun muassa tyttöjen ja poikien erillään pito toisistaan vankeuslain edellyttämällä tavalla, vankilassa järjestettävä tuki ja toiminta sekä alaikäisen yhteydenpitomahdollisuudet läheisiin. Päämääränä on, että alaikäiset vangit asutetaan sijoitusvankiloissa siten, ettei aikuisilla vangeilla ole pääsyä heidän osastolleen. Alaikäisillä ja aikuisilla vangeilla voi kuitenkin olla yhteistä valvottua toimintaa päiväsaikaan.

YK:n kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan yleissopimuksen (ns. KP-sopimus, SopS 7/1976) sanamuoto alaikäisten erillään pitämisestä aikuista on ehdoton (”on pidettävä erillään aikuisista”) eikä salli poikkeuksia edes silloin kun erillään pito olisi vastoin nuoren etua. Ajallisesti myöhemmin voimaan tulleen lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen sanamuoto on joustavampi, ja lapsi on vankilassa pidettävä erillään aikuisista ”jollei ole lapsen edun mukaista menetellä toisin”. Viimeksi mainittu vastaa vankeuslain sääntelyä.

Suomi on vuonna 2020 valmistuneessa 7. määräaikaisraportissaan KP-sopimuksen täytäntöönpanosta todennut YK:n ihmisoikeuskomitealle, ettei Suomi alaikäisten vankien pienen määrän johdosta ainakaan vielä katso voivansa purkaa alaikäisten vankien erillään pitämistä koskevaa varamaa vaan että se pyrkii sijoittamaan tuomittuja alaikäisiä vankilan ulkopuolisiin laitoksiin ja toivoo tuomioistuinten soveltavan tutkintavankeuden vaihtoehtoja alaikäisiin silloin, kun tämä tuomioistuimen arvion mukaan on mahdollista.

Oikeusministeriössä arvioidaan osana vankeuslain uudistamistarpeita ja seuraamusjärjestelmän kehittämistarpeita myös alaikäisiin ja nuoriin soveltuvia seuraamuksia ja heihin soveltuvia muita toimenpiteitä. Alle 18-vuotiaana tehdystä rikoksesta ei kuitenkaan saa tuomita ehdottomaan vankeusrangaistukseen, elleivät painavat syyt sitä vaadi, eikä suunnitteilla ole, että ehdotonta vankeusrangaistusta pyritäisiin soveltamaan alaikäisiin nykyistä useammin. Rikosoikeudellisesta seuraamuksesta päättää aina tuomioistuin.

Ministeriö aikoo selvittää nuorisorangaistuksen vähäistä käyttöastetta ja rangaistuksen mahdollisia muutostarpeita. Ministeriö myös rahoittaa rikoksilla oirehtivien nuorten toimintamallin pilotointia neljällä paikkakunnalla. Toimintamallilla tuetaan toistuvasti rikoksia tekeviä alaikäisiä ja nuoria, sekä yhdyskuntaseuraamuksia suorittavia ja vankilasta vapautuvia alaikäisiä ja nuoria. Keskeistä mallissa on, että siinä sovitetaan yhteen rikos- ja lastensuojelun prosessit nuoren edun ja tarpeen mukaisesti ja että palvelukokonaisuudella on selkeä vastuutaho.

Helsingissä 19.2.2021

Oikeusministeri Anna-Maja Henriksson